

FRANSA

Batı Avrupa'da ülke.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ
- IV. FRANSIZ SÖMÜRGEÇİLİĞİ
- V. ÜLKEDE İSLÂMİYET
- VI. FRANSA'DA İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Harita üzerindeki şekli kabaca bir altıgene benzeyen Fransa'nın altı kenarından üçü denizlerle (güneyde Akdeniz, batıda Atlas Okyanusu, kuzeyde Manş denizi), ikisi dağlık kesimlerle (güneybatıda İspanya sınırındaki Pireneler, doğuda Almanya, İsviçre ve İtalya ile sınır oluşturan Vosges dağları, Juralar ve Alpler), biri ise kuzeydoğudaki Belçika ve Lüksemburg sınırları ile kuşatılmıştır. Yüzölçümü 543.965 km², nüfusu 57.690.000 (1993 tah.) olan ülke-

nin başşehri Paris (1990'da 2.175.200, metropoliten alan 9 milyon), nüfusu 250.000'i geçen öteki şehirleri ise Marsilya (807.726), Lyon (422.444), Toulouse (365.933), Nice (345.674), Strasbourg (255.937) ve Nantes'tır (252.029); iki meclisli (5 yıl için seçilen 577 üyeli millet meclisi, 9 yıl için seçilen 317 üyeli senato) cumhuriyetle yönetilir. Fransa, "département" adı verilen doksan altı idarî bölüme ayrılmıştır. Fransa Cumhuriyeti'nin anavatan topraklarından başka deniz aşırı toprakları da vardır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Fransa, bütün yüzeyinin % 62'si 250 metreden daha düşük alanlarla kaplı, ortalama yüksekliği 342 m. olan alçak bir memleket. Bu genel görünüme karşılık yüzey şekilleri açısından ülkenin güneydoğusu ile kuzeybatısı arasında önemli bir fark göze çarpmakta ve Atlas Okyanusu kıyısında bulunan Biarritz ile Lüksemburg sınırı arasına çekilen gü-

neybatı-kuzeydoğu doğrultulu bir çizginin kuzeyinde ve batısında daha çok geniş düzlüklerle alçak tepe ve platoların, doğusunda ve güneyinde ise yüksek dağların yer aldığı görülmektedir. Alpler, Juralar, Vosges dağları ve ülkenin ortasında yükselen Massif Central kütlesi bu ikinci kesimdedir; Avrupa'nın en yüksek zirvesini teşkil eden Mont Blanc da (4807 m.) Fransız Alpleri üzerinde yer alır. Fransa, coğrafyacılar tarafından Avrupa kıtasının küçük bir örneği, hatta onun bir "maketi" olarak nitelendirilir. Bunun başlıca sebebi, Avrupa'nın genelinde de 200-250 m. yükseklikteki alçak sahaların bütün yüzeyin yarısından fazla yer kaplaması ve bu kıtadaki yüzey şekillerinin başlıca üç türünü oluşturan birikim havzalarının, aşınmış Hersinyen kütlelerinin ve üçüncü zamana ait genç kıvrımların Fransa'da da bulunmasıdır. Ülkenin yüzey şekillerinde olduğu gibi ikliminde de çeşitlilik görülür; batısında yaz ve kış arasındaki sıcaklık farkları az, her mevsimi yağışlı geçen okyanus iklimi, doğusunda Orta Avrupa'ya has, kışları daha sert yarı karasal iklim hâkimdir. Akdeniz kıyılarında ise yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi hüküm sürer. Bu kıyılardaki kışların ılıkliğini, zaman zaman kuzeybatıdan esen ve Rhône vadisinden geçerken şiddetlenen "mistral" adlı soğuk rüzgâr kesintiye uğratar. Doğal bitki örtüsü, ülkenin alçak kesimlerinde daha çok kışın yapraklarını döken yayvan yapraklı kayıngillerle, dağlık kesimlerde ise çeşitli çamlarla ve köknar, ladin gibi yaprak dökmeyen diğer iğne yapraklı ağaç türleriyle temsil edilir. En önemli akarsular Seine, Loire, Garonne ve Rhône nehirleridir; bunlardan Seine Manş denizine, Loire ve Garonne Atlas Okyanusu'na, Rhône ise Akdeniz'e ulaşır. Ülkede göl sayısının fazla olmasına karşılık Leman gölü de denilen Cenevre gölünden başka büyük göl yoktur; bunun da büyük bir kesimi İsviçre sınırları içinde kalır.

1993 istatistiklerine göre Fransa'da km² başına düşen nüfus yoğunluğu 106'dır ve bu rakamın, komşu ülkelerinkilerle karşılaştırıldığında İspanya (78/km²) hariç, hepsininkinden düşük olduğu görülür (Belçika 330, Almanya 228, İtalya 190, İsviçre 169, Lüksemburg 152, Andorra 132). Nüfusun ülke içinde dağılımı da büyük çeşitlilik gösterir. Genellikle Manş kıyıları, kuzey ve kuzeydoğunun büyük sanayi bölgeleri, Paris havzası ve Lyon çev-

Fransa'nın
Akdeniz'deki
önü liman şehri
Marsilya'dan
bir görünüşü

resi en kalabalık alanlardır. Meselâ dağlık kesimlerde ve kalkerli yaylalarda yoğunluğun 20 / km² kadar olmasına karşılık bu rakam Paris havzasında 900 / km²'ye yaklaşmaktadır. Ülkede, nüfusun % 93'ünün konuştuğu resmî dil Fransızca'dan sonra ikinci büyük dil % 2,6 oranıyla Arapça'dır. Halkın büyük çoğunluğunu nüfusun % 76,4'ünü oluşturan Katolikler meydana getirir. İstatistiklerin verdiği rakamlara göre diğer hristiyanlar % 3,7, müslümanlar % 3, Müseviler ise % 1,1 oranındadır.

Ekonomide hem tarım hem de endüstri aynı derecede önemlidir denilebilir. % 60'ı tarıma elverişli olan toprakların ayrıca verimli olması ve iklimin yumuşaklığıyla bölgelere göre değişmesi Fransa'yı Avrupa'nın en önemli tarım ülkesi haline getirmiştir. Tarım ürünlerinin bolluğu ve çeşitliliği açısından Avrupa Topluluğu içinde birinci sırada bulunan ülkede yılda 34 milyon ton buğday, 29 milyon ton şeker pancarı ve 13 milyon ton mısır yetiştirilmektedir. Meyvecilik alanında da söz sahibi olan Fransa'nın kuzey bölgelerinde (özellikle Normandiya) daha çok elma, güney bölgelerinde ise yılda 7 milyon tonu aşan şarap üretimiyle ülkeyi dünyanın en büyük şarap satıcısı durumuna getiren üzüm yetiştirilir. Hayvancılık da gelişmiştir ve modern metotlarla 21 milyon baş siğir, 12 milyon baş domuz beslenir. Süt ürünleri içinde özellikle peynir çeşitleri (300 kadar) dikkat çeker.

Zengin yeraltı kaynakları arasında, kuzey bölgelerinden ve kuzeydoğuda Pas de Calais çevresinden çıkarılan kömür önemli bir yer tutmaktaysa da üretim ihtiyaca yetmemektedir. Enerji kaynağı olarak kömürün ülkenin sadece bir kesiminde ve sınırlı alanda bulunmasına karşılık hidroelektrik enerji kaynakları çok daha zengin ve ülke yüzeyine daha iyi dağılmış durumdadır. Fransa nükleer enerji konusunda erken adım atan ül-

keler arasındadır ve bunun için gereken yakıtı Massif Central'daki uranyum yataklarından sağlar. Ayrıca Bretagne bölgesinde bulunan Rance ırmağının ağzındaki halicte, dünyada ilk defa deniz gelgit farkından faydalanılarak enerji üreten bir santral kurulmuştur. Çeşitli maden cevherleri arasında Lorraine bölgesinde çıkarılan demirle güneybatıda çıkarılan boksit başta gelmektedir. Fransa II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı büyük bir atılımla sanayi üretim açısından dünyada dördüncü sıraya yerleşmiştir. Sanayi bölgeleri özellikle kuzey ve kuzeybatı kesimleriyle Paris ve Lyon çevresinde yer alır. Sanayi kollarının en önemlilerini makine, ipekli kumaş ağırlıklı dokuma ve giyim, gıda, otomobil (yılda 3 milyonu aşan otomobil üretimiyle dünyada dördüncü), uçak, gemi yapımı ile elektrikli alet ve kimya sanayii oluşturmaktadır.

Ülke ulaşımında 34.000 kilometreyi bulan demiryolu ve 800.000 kilometreyi aşan karayolu ile tarifeli sefer yapan altmış dört havaalanı hizmet verir. Büyük kısmı XIX. yüzyıldan kalmış olan su yolları ağı (kanallar) daha çok kuzey kesimleriyle sınırlıdır. Fransa, dünyada turizmi ilk geliştiren ve gelenek haline getiren ülkelere örnek olarak gösterilebilir. Başlıca ihraç malları arasında otomobil, silâh, uçak (savaş ve yolcu uçağı), ticaret gemisi, şarap, buğday, süt mâmulleri, kimyasal maddeler ve dokuma ürünleri yer alır; en fazla ithal ettiği mallar ise petrol ve diğer yakıtlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

P. Pinchemel, *Géographie de la France*, Paris 1966; Sami Öngör, *Devletler ve Ülkeler Ansiklopedisi*, Ankara 1967, s. 54-57; Besim Dalkot, *Avrupa Coğrafyası*, İstanbul 1969, s. 9, 18, 21, 46, 47, 55; Nazmiye Özgüç, *Turizm Coğrafyası*, İstanbul 1984, s. 194; Selâmi Gözenç, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası I: Akdeniz Avrupası ve Balkan Ülkeleri*, İstanbul 1985, s. 21-58; "Fransa", *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, I-II, 273-353; "France", *Le Robert*,

Dictionnaire universel des noms propres, Paris 1987, II, 1142-1158; "Fransa", *Berteslmann: Bugünkü Dünyamız, Atlas Ansiklopedi*, Gütersloh 1993, s. 28-31; *ABR. Ana Yıllık* 1994, İstanbul 1994, s. 564, 571.

DİA

II. TARİH

Bugünkü Fransa toprakları, arkeolojik kazıların ve özellikle mağara resimlerinin ortaya koyduğuna göre milattan önce 100.000 yıllarına kadar giden tarih öncesi yerleşmelerine sahne olmuştur. Tarihî devirlerde ise önceleri Galya-Roma hâkimiyetinde kalmış, milattan sonra II. yüzyıldan itibaren Hristiyanlığın Avrupa kıtasındaki en önemli yayılma alanlarından birini teşkil etmiştir. V. yüzyılın ortalarında Attila kumandasındaki Hun ordusunun akınlarına uğradıktan sonra yüzyılın sonlarına doğru Franklar'ın hâkimiyetine girdi ve böylece Merovenjler dönemi başladı; ardından sırasıyla Karolenj, Capet ve Valois hânedanlarının yönetiminde kaldı.

Fransa'nın tam anlamıyla doğuşu ve güçlenmesi Valois hânedanından VII. Charles'ın zamanına (1422-1461) rastlar. VII. Charles düzenli ve güçlü bir ordu kurarak ülkedeki İngiliz varlığına son vermiş (Calais dışında), arkasından XI. Louis de (1461-1483) derebeylerine merkezî idarenin üstünlüğünü kabul ettirmiştir. XVI. yüzyıl başlarında Habsburglar'la imparatorluk mücadelesi içine giren I. François (1515-1547) zor durumda kalınca Osmanlı Devleti'nden yardım istemiş, Kanûnî Sultan Süleyman da Fransa'yı Almanya ve İspanya'ya karşı himaye etmiştir. Bu gelişme, Fransız Osmanlı münasebetlerinin başlangıcını oluşturmasının yanı sıra Türkler'e Avrupa siyasetine müdahale kapılarını açması bakımından da büyük önem taşımaktadır (aş. bk.). XVI. yüzyıl Fransa'sında ayrıca Ka-

Nis (Nice) Kalesi'nin Matrakçı Nasuh tarafından yapılan bir tasvirî (*Süleymannâme*, TSMK, Hazine, nr. 1608, vr. 27^b-28^a)

